

59 Handen wassen helpt niet

Het is al wel dertig jaar geleden. Er hing verandering in de lucht. Het was de tijd van de grote verwachting – het einde van de Koude Oorlog, glasnost en perestrojka. Het was een spannend decennium dat min of meer begon met de eerste uitzending van het jeugdjournaal en eindigde met de val van de Berlijnse muur. Hebben deze twee feiten wel iets met elkaar van doen? Ja, dat is wel degelijk het geval: er is een generatie die nog kind was toen het jeugdjournaal begon en proefden van de volwassenheid toen de muur viel – onze zonen zijn van die generatie. Tien jaar groei is voldoende om je onschuld te verliezen.

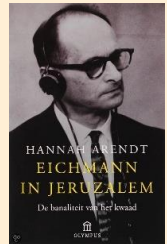
Dat beseften een aantal vrienden, middelbare scholieren in Heerde, toen heel goed. Het was de tijd dat jongeren in het café of op hun slaapkamers met elkaar ‘filosofeerden over het leven.’ Zo werden ze zich bewust van hun maatschappelijke verantwoordelijkheid. Een van hen, Ludger, schreef: ‘Op een dag zag ik iemand lopen met een T-shirt: *no one is innocent*. Ik dacht, verrek, zo is het. Door te leven maak je je altijd schuldig. *Leven eet leven*. Daar babbelde ik met Martijn over. Die maakte een schilderij met de titel *No one is innocent*.’ Nu, pakweg dertig jaar later, hangt het nog steeds op de toenmalige slaapkamer van Ludger.¹

Niemand is onschuldig. Toen de uit Duitsland gevluchte Joods-Amerikaanse filosoof Hannah Arendt (Hannover, 1906 – New York, 1975) in 1961 schreef over de *banaliteit van het kwaad*, bestond Facebook nog niet, maar de stormvloed van afkeer was er niet minder om. Wat was er aan de hand?

Arendt had het proces tegen de oorlogsmisdadiger Adolf Eichmann bijgewoond en daarvan verslag gedaan. Maar het was meer dan een verslag. Volgens Arendt was

Eichmann – verantwoordelijk voor het transport van Joden naar concentratiekampen – een bureaucraat die zijn taken zonder nadenken uitvoerde. Eichmann kon zich niet beroepen op zijn bazen, de Nazi-monsters die op de Wannsee-conferentie besloten de Joden uit te roeien. In zijn gewone administratieve arbeid – meer was het niet – lag het kwaad opgesloten. Het kwaad is niet monsterlijk, het is banaal, alledaags.

Dat kwam hard aan. Wij willen het kwaad zo graag als iets bijzonders, monsterlijks zien, niet iets van gewone, eenvoudige, ‘onschuldige’ mensen. Daardoor verklaren wij onszelf bij voorbaat onschuldig – niet in mij, maar in de ander, de kwaadaardige ander woont het kwaad. Het is hún schuld dat ...

Als Arendt gelijk heeft, is niemand onschuldig.²

Deze week werden wij door onze premier Rutte verrast met een openbare brief ‘aan alle Nederlanders’: *‘De meesten van ons zijn van goede wil. De stille meerderheid. We hebben het beste met ons land voor. We werken hard, helpen elkaar en vinden Nederland best een gaaf land.’* Hij roept ons op om ‘normaal’ te doen. Ons? Dat valt te bezien: Hij wendt zich juist niét tot alle Nederlanders, maar tot de ‘stille meerderheid’ die zich zou storen aan volk van buiten. En die laatste groep zou de belangrijkste oorzaak van veel sociale problemen zijn, Daarmee is de oplossing ook meteen gegeven. *‘Doe normaal of ga weg’*, simplificeert Rutte. Ik moet eerlijk bekennen: dat denk ik ook

weleens, maar dan van veel maatschappelijk geboefte, al of niet met witte boord. En dan nog: klopt die gedachte wel als ik mezelf daarbij buiten schot houd?

Door de wijsvinger naar de ander – en vooral naar het volk van buiten onze eigen sociale klasse en landsgrenzen – te richten en het liefst daarbij ook nog de middelvinger omhoog te steken, verklaren wij de ander schuldig en onszelf onschuldig. Hannah Arendt zegt dat ook de ‘stille meerderheid’ zich schuldig maakt aan de banaliteit van het kwaad. Want alleen al door in het publieke gesprek te zwijgen – niet te handelen, noemt Arendt dat – legitimeer je het kwaad.

Als ik die vrienden en vriendinnen van de middelbare school van dertig jaar geleden hoor dan waren dat jonge mensen die met veel plezier intens leefden: ‘Het was op school de tijd waarin toneel, cabaret en kunst belangrijk werden gevonden. Blijkbaar was er een soort vibratie rond onze generatie,’ vertelde Martijn V.. Zeker, én ze filosofeerden over goed en kwaad en hun eigen betrokkenheid daarin.

Dat werkte in hun leven door. Het werd ook zichtbaar in dat kunstwerkje dat Martijn in zijn wandkast had staan. Het komt uit Nürnberg, de stad van de Parteitage waar Hitler zijn schokkende toespraken hield, de stad van de Neurenbergse processen waarin het kwaad van de Nazi-monsters werd gestraft. Maar het is ook de stad waar de kunstenaar Ottmar Hörl, nu Präsident der Akademie der Bildenden Künste, woont en werkt. Hij ontwierp een zwart zeepdoosje van kunststof, met een wit stukje zeep. Op het zwarte deksel en in de witte zeep is het woord UNSCHULD gedrukt. Het is de verbeelding van Pilatus' woorden: 'Ik was mijn handen in onschuld.'

Er zijn inmiddels circa 50.000 exemplaren gekocht.

Wie normaal doet is niet onschuldig. Ik heb dat stukje zeep nog niet gebruikt, het helpt niet als ik mijn handen daarmee was.⁴

1 Dit verhaal komt voor in het boek *Martijn Kroniek van een Asperger 1970-2014* dat op 14 mei 2017 verschijnt

2 Meer over Hannah Arendt weten? Zie [hier](#) 'haar laatste speech' uit de film over haar leven

3 De brief van premier Rutte gemist? Je kunt 'm [hier](#) lezen

4 Maar *Unschuld* kun je [hier](#) wél kopen